

Priloga: Rzd-01-14-00002-01

Datum: 22.1.2014

opis enote žive kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00032**

Ime enote: **Tradicionalno lončarstvo**

Sinonimi imena enote:

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **gospodarska znanja in veščine**

Podzvrsti:

rokodelska in obrtniška znanja

Tipološka gesla:

izdelava lončenine, oblikovanje gline

Kratek opis:

Lončarstvo je rokodelsko izdelovanje glinenega posodja in drugih predmetov, s katerim so povezana znanja priprave materiala, rabe orodij, veščine oblikovanja, krašenja in žganja izdelkov. Ohranja tradicionalne tehnike izdelave ter oblike proizvodov.

Opis:

Lončarstvo je rokodelska obrtna dejavnost, ki obsega izdelovanje posodja in drugih uporabnih in okrasnih predmetov iz gline. S tem so povezana znanja priprave materialov, rabe orodij ter oblikovanja, krašenja, loščenja in žganja izdelkov. Lončarstvo se ohranja kot dediščina obrtne tradicije zlasti v krajih, v katerih je bilo zaradi nahajališč ustrezne gline izdelovanje lončenine razvito že v preteklosti. Na Slovenskem so takšna lončarska središča znana po samosvojih vrstah lončenih izdelkov in tudi različnih tehnoloških postopkih njihove izdelave (Pomurje: Filovci, Ljutomer; Štajerska: Prožinska vas; Dolenjska: Šentjernej, Dolenja vas pri Ribnici; okolica Ljubljane: Komenda, Gmajnica).

V nekaterih lončarskih središčih posamezni lončarji nadaljujejo družinsko tradicijo izdelovanja lončenine. Uporabljajo podedovane proizvodne postopke in načine krašenja ter se prilagajajo novim standardom. V sedanost prenašajo nabor izdelkov stare proizvodnje. Na Slovenskem je še okrog 15 lončarjev, ki sledijo lončarski tradiciji okolja, v katerem delujejo. Po zaslugi lončarskih tečajev narašča število lončarjev.

Lončarsko delo obsega pridobivanje in pripravo gline, oblikovanje izdelkov in njihovo sušenje, žganje, krašenje in loščenje (glaziranje) enkrat žgane lončenine (biskvita) ter končno žganje. Lončarji oblikujejo izdelke prostoročno, v kalupih oziroma modelih in na lončarskem vretenu, ki ga danes večinoma poganja elektromotor. Pri delu uporabljajo orodje in priprave – lesene in kovinske tolkače, modelirke, lopatice, usnjene in polstene trakove, žico in čopiče. Za krašenje lončenine uporabljajo različne engobe ter dovoljene barve in lošče. Izdelke žgejo po oksidacijskem ali redukcijskem postopku v tradicionalnih zidanih lončarskih pečeh, ki jih kurijo z drvni, in v električnih pečeh, ki so namenjene žganju manjših lončenih izdelkov.

Nabor lončarskih izdelkov obsega raznovrstno posodje za pripravo, uživanje in shranjevanje živil in pijač (pivsko posodje), na primer pekače, potičnice, kozice, pinje, sklede in krožnike, lonce, skodele, solnice, krugle, vrče, pütre, majolike, kozarce, šalice itd. Lončarji izdelujejo tudi različno posodje za vzgojo in hranjenje rastlin, na primer cvetlične lonce, posode za peteršilj, vaze za cvetje. Med lončarskimi izdelki so še kipelne vehe, napajalniki za živali (za perutnino), hranilniki, pepelniki, svečniki ter drugi uporabni in okrasni predmeti. Posebno skupino lončenih izdelkov predstavljajo otroške igrače, med katerimi so najpogostejši različno oblikovane piščali in žvrgolci, ter raznovrstne povečini bajeslovne antropomorfne in zoomorfne okrasne figurice.

Lončarstvo se je v današnji čas ohranilo kot dediščina obrtne tradicije vaških in mestnih lončarjev. Sodi med najstarejše obrti na Slovenskem. Prvi zapisi o lončarjih ob reki Dreti so iz leta 1340, prva omemba ljubljanskega lončarja je iz leta 1391. Lončarstvo je obstajalo kot poklicna obrt, na podeželju pa je bilo lončarstvo razvito večinoma kot domača obrt. Pomembna lončarska središča so nastala ob nahajališčih gline (Ljubno na Gorenjskem, Komenda, Ribniška dolina, Krško polje, Šentjernejsko polje, okolica Celja, Dravsko in Ptujsko polje, Prekmurje, Bela krajina). Lončarji so izdelke prodajali doma ali na sejmi, lončenino pa so tovorili tudi v bolj oddaljene kraje.

S pojavom litoželeznega in pozneje pločevinastega kuhinjskega posodja ter s pojavom štedilnikov je lončarstvo ob koncu 19. stoletja močno nazadovalo. Na podeželju se je zaradi uporabe krušnih lončenih peči raba lončenine ponekod ohranjala do časa po drugi svetovni vojni.

Datacija:

2. četrtna 14. stoletja, 1340 (omemba)

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje:

Opis lokacije:

Slovenija

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **0**

X: **0**

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

več nosilcev

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00032.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Siniša Borovičanin, 2009

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja žive dediščine**

Opis usmeritev:

osnovne varstvene usmeritve za živo dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Slovenski etnografski muzej**

Strokovna področja:

etnologija

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register žive kulturne dediščine:

Register nepremične kulturne dediščine:

Register premične kulturne dediščine:

9. UTEMELJITEV VPISA

Lončarstvo je obrtna dejavnost, ki je do množične uporabe kovinske posode v 19. stoletju izdelovalo nujno potrebne predmete vsakdanje uporabe, kot so kuhinjsko in jedilno posodje, posodje za shranjevanje in pitje, okrasne predmete itd. Na slovenskem ozemlju so se ob nahajališčih ustrezne gline razvila pomembna lončarska središča, ki so oskrbovala vaško in mestno prebivalstvo s tovrstnimi lončenimi izdelki. Lončarjem in njihovim družinam je prodaja lončenine zagotavljala pomemben vir dohodkov, tako da je lončarjenje blažilo socialne probleme ljudi. Ohranjanje lončarskih znanj in veščin ter raznolikost lončarskih izdelkov prispevata k razumevanju načina življenja in ljudske tvornosti v preteklosti ter bogatita naš današnji materialni in duhovni svet.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitve: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **centroid ni določen**

Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **22.1.2014**

Št.: **Rzd-01-14-00002-03**

Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne:

Št.:

Razlog:

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Št.:

Razlog:

16. ZAZNAMKI

Številka: Rzd-01-14-00002-11-01

Datum: 22.1.2014

opis nosilca enote žive dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00032**

Ime enote: **Tradicionalno lončarstvo**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **60**

Štefan Zelko

Lemerje 14, 9201 Puconci

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Štefan Zelko izhaja iz družine, v kateri je lončarska obrt tradicionalna; lončarji so bili že njegov praded, ded in strica, sam se je obrti naučil od očeta. Zelko koplje glino v Puconcih in jo potem doma vsaj eno zimo hrani v "zemljaku", kjer postaja glina s staranjem kvalitetnejša. Pred uporabo glino strojno zmelje in ročno zbija ter valja. Izdelke oblikuje na lončarskem vretenu ("šajbi"), ki ga poganja z nogo. Vreteno na električni pogon uporablja le za oblikovanje večjih izdelkov. Na oblikovane izdelke nanese glineno barvo in jih suši na zraku. Lončenino, ki potrebuje ročaj, dodela po treh do štirih urah, spodnji del ročaja zaključi z odtisom prsta, ki predstavlja njegov zaščitni znak. Ko so izdelki povsem suhi, jih zloži v peč za prvo ali biskvitno žganje. Po prvi peki jih glazira. Nekateri okraši z vijugastimi, cikcakastimi in praprotnimi vzorci. Glazirano lončevino ponovno žge v lončarski peči. Je eden redkih lončarjev v Prekmurju, ki s pomočjo redukcijskega žganja izdeluje tudi črno lončenino, ki se žge le enkrat. Za žganje lončenine uporablja peč na drva, ki jo postavi sam. Izdeluje lončarske izdelke, kot so vrč za vodo in vino, dügi lonec ali pisker za mleko, tèpsija, sklejca, pütra, motivnica, okrogla modla, bidrača, krpnjača, láboška, polevka, solenka.

Svoje znanje oblikovanja lončarskih izdelkov, ki po tipu, načinu izdelave in dekoraciji sledijo tradicionalnemu lončarstvu, značilnemu za Prekmurje, posreduje Štefan Zelko mlajšim generacijam in zainteresirani javnosti na lončarskih delavnicah. Udeležuje se tudi različnih srečanj, festivalov, sejmov, razstav doma in v tujini.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **LEMERJE (PUCONCI)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **585042** X: **174555**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00060.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Siniša Borovičanin, 2009

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **22.1.2014**

Razlog: **pobuda**

Številka: **Rzd-01-14-00002-03**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Razlog:

Številka:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Razlog:

Številka:

11. ZAZNAMKI

Številka Rzd-01-14-00015-11-01

Datum: 28.7.2014

opis nosilca enote žive dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00032**

Ime enote: **Tradicionalno lončarstvo**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **75**

Franc Kremžar

Gmajnica 65,1218 Komenda

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Dediščino komendskih in okoliških lončarjev uspešno nadaljuje mojster domače obrti Franc Kremžar iz Gmajnice. S to družinsko dejavnostjo so se pred njim ukvarjali že njegovi starši, stari oče in praded. Lončarjenja se je Franc Kremžar naučil od svojih staršev, dodatna lončarska znanja in potrebne obrtne veščine je pridobil v Lončarski obrtni zadrugi Komenda. Od leta 1984, ko se je odločil, da bo povsem samostojen, vodi svojo obrtno dejavnost.

Glino izkopava v bližini delavnice, kjer je nahajališče zelo kakovostne mešanice sive in rjave gline, kar je za lončene izdelke, ki jih izdeluje na lončarskem vretenu, najboljša kombinacija. Izkopu gline sledi njena predelava in izdelava na lončarskem vretenu, sušenje, obdelava z glazurami in žganje.

Ukvarja se z izdelovanjem tradicionalnih lončarskih izdelkov, ki imajo lahko danes drugačno funkcijo (npr. lonec z dvojnimi dnovi za nošenje tople hrane služi za shranjevanje medu). Poleg tega nastajajo v njegovi delavnici sodobnejši izdelki, ki prav tako nosijo pečat tradicije. Med drugim izdeluje potičnice, pekače, sklede, krožnike, majolike, kozarce, različne lonce, krugle, skodelice in druge izdelke iz gline.

Lončar Kremžar s svojimi izdelki sodeluje na občasnih razstavah, prav tako je dobitnik številnih priznanj s področja obrti, med katerimi posebno mesto zavzema priznanje "zlata vitica" za vrhunske dosežke. Svoje lončarsko znanje na delavnicah rad posreduje mladim.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **GMAJNICA (KOMENDA)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **465460** X: **118315**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00075.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Anja Jerin, 2014

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **28.7.2014**

Razlog: **pobuda**

Številka: **Rzd-01-14-00015-03**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Razlog:

Številka:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Razlog:

Številka:

11. ZAZNAMKI

Številka Rzd-01-15-00010-11-01

Datum: 14.5.2015

opis nosilca enote žive dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00032**

Ime enote: **Tradicionalno lončarstvo**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **99**

**Lončarstvo Bojc, Janez Bojc
Za vodo 3, 1331 Dolenja vas**

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Janez Bojc je pripadnik tretje generacije v družini Bojc, ki se ukvarja z lončarstvom. Znanje je pridobil od očeta, prenesel pa ga je na ženo in hčer, ki aktivno sodelujeta pri delu v lončarski delavnici, in sinova, ki se sicer ne ukvarjata z lončarstvom. Družina Bojc je kopala glino ob Kočevskem jezeru do leta 2004, od takrat pa jo koplje na prigoriškem Brezju. Bojc očiščeno glino shrani najmanj za eno zimo v »glineku«, ker mora zmrzniti za lažjo obdelavo. Nato glino strojno obdela v »mašini za mletje glin« in jo shrani v neprodušno zaprti skrinji. Glino pred uporabo z dlanmi pregnete v manjšo kepo, ki jo nato oblikuje na električnem lončarskem vretenu (»kolovratu«). Električno vreteno uporablja od leta 1971, prej je uporabljal vreteno na nožni pogon. Izdeluje tradicionalne lončarske izdelke, kot so skledе, latvice, majolke, peščeni lonci, "šalce", kozice na tri noge, lonci za mleko, piščali in žvrgolce različnih antropomorfnih oblik, in sodobnejše izdelke po naročilu. Oblikovane izdelke suši na zraku ter jih žge v plinski peči (prvo, biskvitno žganje). Nato na izdelke nanese glazuro in jih okraši s tradicionalno ornamentiko ter jih še drugič ožge v peči.

Za izdelke je pridobil certifikat Art&Craft, prodaja pa jih na različnih rokodelskih sejmih po Sloveniji in v trgovinah s spominki. Kot mentor prenaša svoje znanje, ki temelji na tradicionalnem lončarstvu, značilnem za Ribniško dolino, na delavnicah za odrasle in otroke ter prikazuje izdelovanje lončarskih izdelkov turističnim skupinam.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **DOLENJA VAS (RIBNICA)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **481331** X: **62763**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00099.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Tina Zajc, 2014

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **14.5.2015**

Razlog: **pobuda**

Številka: **Rzd-01-15-00010-03**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Razlog:

Številka:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Razlog:

Številka:

11. ZAZNAMKI

Številka Rzd-01-15-00010-11-02

Datum: 14.5.2015

opis nosilca enote žive dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00032**

Ime enote: **Tradicionalno lončarstvo**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **100**

Jakob Nosan

Prigorica 113, 1331 Dolenja vas

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Jakob Nosan je pripadnik tretje generacije družine Nosan, ki se ukvarja z lončarstvom. Od očeta podedovano znanje še nadgrajuje pri izdelovanju tradicionalnih izdelkov, kot so glinene figure, piščali in drugi uporabni lončarski izdelki. Pri delu uporablja glino, ki jo sam nakoplje za nekaj let na prigoriškem Brezju. Glino skladišči v glineku in sproti predeluje. Zmelje jo v "mašini za mletje glin" in jo shrani v neprodušno zaprti skrinji. Pred uporabo glino pregnete in jo nato ročno oblikuje v določeno obliko, nato suši na zraku in žge v električni peči. Nato izdelke glazira in dekorira s tradicionalno ornamentiko in jih še enkrat žge v lončarski peči. Za svoje izdelke je pridobil certifikat Art&Craft, od Turistične zveze Slovenije in OZS je dobil priznanje za kvaliteten turistični spominek,

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **PRIGORICA (RIBNICA)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **480867** X: **63293**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00100.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Tina Zajc, 2014

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **14.5.2015**

Razlog: **pobuda**

Številka: **Rzd-01-15-00010-03**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Številka:

Razlog:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Številka:

Razlog:

11. ZAZNAMKI